

סופי אוקסנן - "גינת הכלבים"

סופי אוקסנן - "גינת הכלבים" (תרגמה
מפינית רות שפירא), הוצאת עם עובד,
תשפ"ה - 374, 2025 עמודים

ספרה של אוקסנן מכה בבתנם של הקוראים החל מההתחלה. הוא נפתח בצורה פרוזאית למדי. המספרת יושבת כיום (שנת 2016) בגינת כלבים בהלסינקי שבפינלנד, וצופה במשפחות המביאות את כלביהם להתרוצצות חופשית בגינה. אולם מייד בפרק הבא ולאורך כל הספר אנו עוברים הלך וחזור למאורעות שקרו החל בשנת 2006, וממשיכים גם אחרי פרק הפתיחה.

המעבר איננו רק זמני אלא גם טריטוריאלי. מהלסינקי הֶשְׁבֵּעָה והעשירה אנו עוברים לאוקראינה שאחרי התמוטטות ברית המועצות. זהו עולם קשה וקשוח, לא מפותח, וחסר תשתיות אלמנטריות. נראה שהדרך היחידה לשרוד בו היא באופן בלתי חוקי. בדרך כלל על ידי ניצול אחרים לטובתך. כמובן שאין לאיש כל אמון ברשויות החוק. למעשה, הן נתפסות כחלק מהגורמים השליליים "אמא התקשרה אליי כדי לבשר את החדשות. המיליציה באה לחפש אותה, אבל מאחר שהופעת

הרשויות על מפתן הבית פירושה צרות או הוצאה בלתי צפויה, על פי רוב גם זה וגם זה, הם נעלו את השער".

מהן אפשרויות הפרנסה לבחורה צעירה שנולדה באותה תקופה? לא רבות. מי שיכולה מנסה את מזלה כדוגמנית באירופה. האחרות חולמות על בעל עשיר ולחילופין עיסוק כנערות ליווי. על עבודה לגיטימית ומכובדת אין מה לדבר משום שכל המדינה מתנהלת כמדינת מאפיה אחת גדולה.

וכמובן, תמיד יש ניסיונות 'יזמות' לסוגיהן. אחד מהם קשור לתרומת ביציות. בניגוד לתרומת זרע, תרומת ביציות היא הליך פולשני רפואי, הכולל טיפולים הורמונליים, וכרוך בסיכונים רפואיים. בישראל לדוגמא, אי אפשר לתרום ביציות יותר משלוש פעמים בחיי התורמת, אי אפשר לבקש שכר על תיווך, והתורמת עצמה מקבלת סכום קבוע ומוגבל (חוק תרומת ביציות, התש"ע-2010). כללים דומים ומחמירים במידה זו או אחרת קיימים בכל מדינות המערב (בגרמניה למשל, תרומת ביציות אסורה לגמרי). למותר לציין שאין כל כללים כאלו באוקראינה ובוודאי שאין כל מניעה לתרומה לשם רווח. ליתר דיוק, כל ההליך נעשה בשל בצע כסף. בריאותן של הנשים התורמות איננה שיקול וברור שהחלק הארי של הרווחים מגיע למנהלים ולסוכנים.

גם הלקוחות עצמם מרומים. רובם הם זוגות מהמערב שמגיעים בגלל מגבלות בארצם. הם מבקשים תורמות בריאות, חכמות, משכילות ויפות. בקיצור, מושלמות. לצורך כך משופצים ומתוקנים קורות החיים של התורמות. מחלות מוסתרות, מיקומים של ערים מזוהמות מוחלפים, אבות ואימהות מקבלים תארים אקדמיים וכיבודים שונים. הכל כדי למכור ללקוחות את שהם מבקשים לקבל. השאלה אם זו המציאות האמיתית איננה עולה כלל על הפרק.

מהן אפשרויות הפרנסה לבחורה צעירה שנולדה באותה תקופה? לא רבות. מי שיכולה מנסה את מזלה כדוגמנית באירופה. האחרות חולמות על בעל עשיר ולחילופין עיסוק כנערות ליווי. על עבודה לגיטימית ומכובדת אין מה לדבר משום שכל המדינה מתנהלת כמדינת מאפיה אחת גדולה.

למסגרת זו נכנסת הגיבורה שלפנינו שהסיפור מסופר מפיה, אולֶנְקָה. אנו למדים מהר כי היא אוקראינית שעסקה בתעשיית תרומות הביציות, אך נמלטה לפינלנד מסיבות עלומות. היא מבקרת בגינת הכלבים בדיוק מאותה סיבה שגורמת לאישה מסתורית להגיע (דריה), אישה שאולנקה חוששת ממנה מאוד. למה? גם את זה אין אנו יודעים.

אוקסנן בונה את העלילה כ-בֶּצֶל. לאט לאט אנו מגלים עוד שכבות שצובעות את מה שהיה ידוע קודם לכן באור אחר ושונה. היא משכילה לבנות תיאור אפל וקודר של עולמה של אולנקה, שלמרות כל ניסיונותיה, לא הצליחה להיחלץ ממנו. אנו למדים רבות על המציאות הפוליטית של אוקראינה לאחר יציאתה לחופש, תמונה חיה של חברה המתמודדת עם עוני, שחיתות ומלחמה מתמשכת. חברה שבה החלומות לעתיד טוב יותר מתנגשים במציאות אכזרית.

לב ליבו של הספר קשור לדמויות המרכזיות, ובעיקר בשתי הגיבורות שהגורל קשר ביניהן. אולֶנְקָה, היא מצד אחד קורבן של נסיבות חייה הקשות ושל ההיסטוריה הטראגית של ארצה, ומצד שני אישה נחושה ואמביציוזית שעשתה כמעט הכל כדי לברוח מעוני ולבנות לעצמה עתיד חדש. אוקסנן מעניקה לאולנקה קול אותנטי, כך שהקורא מבין את מניעיה וחווה איתה את התחבטויותיה המוסריות. אנו למדים גם על דריה, האישה שמופיעה בגינת הכלבים. סיפורן המשותף מעלה תהיות על גבולות האחריות והאשמה - עד כמה הן קורבנות הנסיבות ועד כמה הן אחראיות להחלטותיהן? אוקסנן מיטיבה להציג דמויות נשיות מורכבות; לכל אחת חולשות וחוזקות, והן מעוררות אמפתיה למרות הטעויות והבחירות הקשות שנאלצו לעשות. גם הדמויות המשניות תורמות לאמינות העולם המתואר, ואלו משתרעות על ספקטרום רחב, מאיכרות קשות יום ועד אוליגרכים אכזריים צמאי כוח וכסף.

אנו למדים רבות על המציאות הפוליטית של אוקראינה לאחר יציאתה לחופש, תמונה חיה של חברה המתמודדת עם עוני, שחיתות ומלחמה מתמשכת. חברה שבה החלומות לעתיד טוב יותר מתנגשים במציאות אכזרית.

הספר מזכיר דרך אגב תופעות אמיתיות שקרו כגון 'המהפכה הכתומה' (שרשרת הפגנות שבעטיה נערכו בחירות חדשות באוקראינה בשנת 2004); תהליך הפרטת הנכסים באוקראינה אחרי התמוטטות ברית המועצות (חלק מה-'מניות' חולקו לעובדים והופעלו עליהם לחצים למוכרם); האוליגרכים שעלו לגדולה (בעקבות שימוש באלימות ושחיתות), ועוד כהנה וכהנה. אולם אין צורך להכיר אירועים אלו על מנת ליהנות מהספר. נעיר שהספר נכתב טרם מלחמת אוקראינה-רוסיה (התחילה בפברואר 2022).

יש שימצאו את הספר ארוך מדי, ואולי טרחני. הסופרת מאריכה לא מעט וייתכן והיה מקום לקצץ בדמויות ובעלילה. אולם מי שיתאמץ בתחילה, ייהנה מהתוצאה הסופית.

המחברת סופי אוקסנן היא סופרת פינית-אסטונית עטורת פרסים, שכתבתה מתמקדת בנושאי דיכוי פוליטי, זכויות נשים וטראומות היסטוריות. היא עושה זאת בדרך כלל על ידי שזירת סיפורים אישיים לתוך הסיפור הכללי, כך שהלקח ההיסטורי נלמד כדרך אגב. זהו ספרה השני שתורגם לעברית (קדם לו "הטיהור" שיצא לאור בשנת 2008 בהוצאת זמורה ביתן).

מומלץ לאוהבים לקרוא על עולמות רחוקים מאיתנו פיזית, אך מובנים היטב מנטלית. במיוחד לאלו שאינם נרתעים מנושאים כאובים וכתובה ארוכה.

מומלץ לאוהבים לקרוא על עולמות רחוקים מאיתנו פיזית, אך מובנים היטב מנטלית. במיוחד לאלו שאינם נרתעים מנושאים כאובים וכתובה ארוכה.